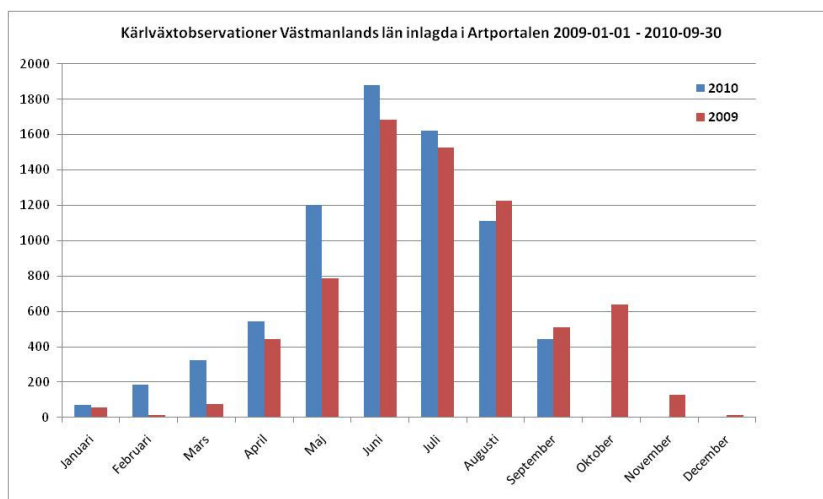

BFV länsinventering av kärlväxter – Nyhetsbrev 5/2010

Till och med september under 2010 har 7378 observationer av kärlväxter i Västmanlands län lagts in i Artportalen, att jämföra med 6325 för motsvarande period 2009. Mistel har 671 fler observationer i år än ifjol och står därmed för merparten av årets ökning.

Titta på årets kärlväxtobservationer genom att klicka på denna länk: [Kärlväxter i Västmanlands län 2010](#). I tabellen nedan är observationerna fördelade per månad under 2009 och 2010. Som jämförelse visas även aktiviteten 2007, innan BFV bildades, och 2008, det år föreningen bildades.

Månad	2010	2009	2008	2007
Januari	71	59		
Februari	184	12		
Mars	325	76		
April	541	443		
Maj	1204	787		
Juni	1878	1684		
Juli	1621	1526		
Augusti	1112	1226		
September	442	512		
Oktober		638		
November		130		
December		13		
Jan-Sep	7378	6325		
Helår		7106	1805	830

Tittar man på observationer per kommun finner man att flest observationer är gjorda i Surahammars kommun, följt av Västerås och Sala kommuner. Eftersom det finns ett visst samband mellan yta och antalet boende i kommunen räknade jag i nedanstående tabell även ut antal observationer 2009-01-01 - 2010-09-30 per kvadratkilometer och per 1000 kommuninnevånare.

Kommun	Obsar 2009-2010	Obsar/km ²	Obsar/1000 innevånare
Surahammar	5328	15,4	534
Västerås	5190	5,4	38
Hallstahammar	699	4,1	46
Fagersta	522	1,9	43
Kungsör	288	1,4	35
Sala	1510	1,3	70
Köping	521	0,9	21
Arboga	149	0,5	11
Norberg	191	0,5	33
Skinnskatteberg	86	0,1	19
Västmanlands län	14484	2,8	58

Titta gärna också på Atlaskarta för **landskapet** Västmanlands kärlväxter: [Atlaskarta kärlväxter Västmanlands landskap 2009-01-01 - 2010-12-31](#).

Mål

Inom styrgruppen för länsinventeringen har vi diskuterat målet med länsprojektet och efter remiss hos styrelsen kom vi fram till nedanstående.

Botaniska Föreningen i Västmanlands län startade 2009 ett projekt med syfte att inventera hela länets kärlväxtflora. Målet med inventeringen är att få bättre kunskap om den aktuella förekomsten av länets kärlväxter. Denna kunskap ska löpande göras allmänt tillgänglig för att florans bevarandevärden ska kunna beaktas vid markanvändningsplanering på såväl nationell, läns-, och kommunal nivå som på enskild markägarnivå. Kunskapen ska också kunna utgöra underlag för olika slag av olika bevarandeinsatser på såväl myndighets- som ideell basis. Förhoppningsvis ska projektet även inspirera alla till botaniska utflykter i länet.

Målet ska nås genom att

- många inventerare engagerar sig i projektet
- alla fynd läggs in i den offentliga databasen Artportalen
- fynden i tillräcklig utsträckning kvalitetssäkras.

Delmål för den första femårsperioden (1/1 2009 – 31/12 2013):

- 50 atlasrutor i länet ska ha i genomsnitt 300 kärlväxtarter (arter, ej taxa) inlagda i Artportalen
- information om projektets framåtskridande sprids fortlöpande till föreningens medlemmar
- resultat från de fem första årens inventering ska presenteras som en tryckt femårsrapport och som en artikel i Svensk Botanisk Tidskrift under 2014.

När vi satte målet tänkte vi att alla 32 bokade rutor, 5 föreningsrutor och några rutor till kommer att nå minst 300 kärlväxtarter innan utgången av 2013. I dagsläget har ca 4 rutor minst 300 kärlväxtarter.

Vådan av gamla floror

När vi var på utflykt i Sala i slutet av augusti kunde vi konstatera skillnader i Krok Almquist flora från 1984 (26:e upplagan) och från 2000 (28:e upplagan) vad gäller bestämningen av vattenbläddra och sydbläddra. Den nyare utgåvan anger endast blomkaraktärer som särskiljande (nedvikta kanter på kronans underläpp på vattenbläddra respektive flat underläpp på sydbläddra). Det samstämmer med Den nya Nordiska floran som skriver "Sterila exemplar kan ej säkert skiljas från vattenbläddra" om sydbläddra. I "Kroken" från 1984 anges i bestämningstabellen även karaktärer rörande taggarna på bladkanterna. Uppenbarligen har man senare kommit fram till att detta inte är helt hållbara karaktärer. Det är därför att rekommenderar att skaffa de senaste upplagorna av bestämningsflororna.

Kartotek för Västmanlands flora – vill du hjälpa till?

De kartotek som legat till grund för Ulf Malmgrens lokaluppgifter i Västmanlands flora har lokaliserats till Carolina Rediviva i Uppsala. Einar Marklund och jag planerar att åka dit och titta på materialet innan årets slut. Uppgifterna är skrivna på kort och finns i ett antal kortlådor. Kartoteken

är uppdelade på egna eller meddelade observationer och på uppgifter från litteraturen. Vid första besöket tänkte vi göra en uppskattning av hur många kort det är och kopiera korten för någon eller några utvalda arter.

Det är en nationell angelägenhet att uppgifterna förs in i Artportalen. Svenska Botaniska Föreningen stödjer för närvarande ett sådant arbete för Dalsland. För oss som håller på med inventering av florin i länet vore det förstås också mycket värdefullt att ha Malmgrens ursprungsmaterial datalagt. En idé är att scanna in eller kopiera hela kartoteket. Om vi har materialet hos oss blir det betydligt mera tillgängligt än när det ligger i Uppsala. Att scanna in eller kopiera kartoteket är ett visst arbete, men ett rätt överkomligt sådant. Ett större arbete är att lägga in observationerna i Artportalen eftersom man behöver ange koordinater för alla observationerna. Då är det förmodligen värdefullt om den som sätter koordinaterna har en viss lokalkännedom. För ovanstående uppgifter skulle vi behöva hjälpa av en eller flera personer. Hör av dig om du har lust att hjälpa till med detta angelägna och spännande arbete som kan vara ett lämpligt vinterpyssel!

Wiki

På <http://botaniskaforeningenvastmanland.wiki.zoho.com/Hemsida.html> finns en så kallad Wiki om länsinventeringen av kärlväxter. I en Wiki kan alla vara med och skriva. Om du är intresserad av att vara med och skriva i Wikin skickar du ett mail till mig så lägger jag in dig som användare.

Här kan du bland annat se vilka nya arter och underarter som har rapporterats i Artportalen efter 1982, då Västmanlands flora utkom.

Tanken med att lägga upp en Wiki är att vi där kan skriva ner våra tankar och tolkningar av de observationer vi lägger in i Artportalen, som utan kommentarer kan bli rätt torra. Genom att kontinuerligt skriva ned sina tankar sparar vi till eftervärlden, sådant som annars lätt går förlorat eller glöms bort.

Försvunna arter

Lika intressant som nya arter är att fundera över arter som försvunnit ur Västmanlands flora. Jag har nyligen läst lite gamla artiklar av Bertil Walldén, en Västeråsare som botaniserade flitigt före det att Västmanlands flora kom ut. Så här skriver han i *Natur i Västmanland* som gavs ut 1958 angående Grisfjärden. "På vikens kortgräsiga översvämningsängar växer i oerhörd mängd den lilla smutsvioletta sumpstälörten (*Gentiana uliginosa*) ...".

I Västmanlands flora (1982) finner vi följande om sumpgentiana (florans förkortningar är utskrivna av mig): "16 (lokaler); känd under 1900-talet från Mälaronrådet (västerut till Björs; övervägande vid mälärstränderna) och från Salas kalkområde. Under loppet av 1960-talet försvunnen från alla lokaler utom en i förstnämnda område. I Sala ej påvisad efter 1918." Den senast kända lokalen är Ridön S Västeräng där den enligt Walldén 1955 fanns i oräkneliga mängder. Lars Kers anger den som riklig 1974 och fåtalig 1975.

I Sundängens naturreservat rapporterad Walldén enligt Västmanlands flora om 100 000-tal i strandens översvämningsbälte 1955. Han anger att betetrycket ökande under 1950-talet och 1974 skriver han att "Området nära stranden där *Gentiana* vuxit är förvandlad till ett tuvparti, där man inte kunde drömma finna *Gentiana*". I Artportalen finns inga fynd av sumpgentiana i Västmanlands län. Sörmlands flora (2001) anger inga aktuella fynd vid Mälaren eller Hjälmarens.

Sumpgentiana är en vårgroende, ettårig och konkurrenssvag växt. Vid Mälaren var den sannolikt beroende av slåttade (och betade?) strandängar, som senare övergick i enbart betade ängar när strandslåttern upphörde. Upphörande bete och följande igenväxning anges som orsak till arten försvunnit på tre av lokalerna, men också att för hårt bete att den försvunnit på en lokal. Så betet skulle vara måttligt. Man kan misstänka att Mälarens reglering med start 1943 bidragit till att försämra förutsättningarna. Walldén skrev att sumpgentiana växte i översvämningssbältet vid Sundängen. I och med Mälarens reglering minskades vattenamplituden dramatiskt, kanske hamnade då växtplatserna ovanför den nya högsta vattennivån? Den minskade vattenamplituden ökade möjligheterna för vass att invadera stränderna och för buskar och träd att vandra längre ned på de forna översvämmade stränderna. Inte blev det hellre bättre av att jättegröe i mitten på 1800-talet började odlas som foderväxt. Den naturaliserade sig och ett par årtionden in på 1900-talet var den redan tämligen allmän vid Mälaren. Den bildar täta bestånd innanför vassbältet och konkurrerar ut den mesta av den ursprungliga vegetationen. Tänk vilken enorm påverkan på strändernas flora som den aningslösa inplanteringar av jättegröe på 1800-talet fått!

Sumpgentiana har så vitt känt inte noterats på 35 år i länet och sannolikheten att någon lokal ska finnas kvar känns försvinnande liten. Hos fältgentiana är fröbanken kortlivad. Om det samma gäller sumpgentiana vet jag inte, men om det skulle vara så är det osäkert om det skulle hjälpa att restaurera stränder där den tidigare funnits. Det beror på hur många år det gott sedan försvinnandet och om det kanske funnits enstaka plantor kvar på en lokal man betraktat som försvunnen, det kan ju ibland vara rätt svårt att bevisa att en art är utgången på en lokal.

Apropå fröbanker och hur man blir kvitt vass

Att vissa strandarter kan ligga länge i fröbanken och gro när betingelserna blir de rätta fick jag ett glädjande och mycket överraskande exempel på i somras. Vi köpte vår tomt på Dyudden i Gäddeholm sommaren 2005. När vi då satt intill stranden och fikade en bit från bryggan var vassen så tät att man knappt såg vattnet ens intill stranden fastän vi satt bara en 5-10 meter från stranden. 2006 körde vi hårt med vassröjning.

Principen hur man får bort vass i vatten genom slåtter är enkel, men kanske inte helt känd så här kommer först några ord om det. Efter vintern har vassens rhizom sin lägsta energinivå. När skott skjuter upp ovanför vattenytan börjar de snart lagra ny energi i rhizomen. Tricket är då att man ska slå av vassen under vattenytan så fort de gröna skotten börjar visa sig ovanför vattenytan. Den kommer då att tvingas att skjuta upp nya skott och då får man vara där och slå av de nya skotten igen. Så får man fortsätta under sommaren så länge det kommer nya gröna skott. Med tiden blir rhizomen utarmade på energi och plantan dör till sist. Genom att slå av vasstråna under vattenytan minskar man syretillförseln till rhizomen men det är en seglivad och helt felaktig myt att de skulle dö på grund av att vatten rinner ner i de ihåliga stråna. Jag noterade att om man slog av vasstråna för nära vattenytan, kunde de skjuta flera nya skott ifrån ett avslaget strå. Vi slog vass med lie från en båt varje vecka under sommaren och det var ett hårt arbete. Effekten var dock lysande. Under 2007 kom det knappt upp en enda vasstrå på vattendjup över ca 2 dm. Det är med förvåning jag ibland läser om vassslåtterprojekt som startas på hösten. Då har rhizomen som mest energi och klarar en enstaka slåtter bra. Slår man av de torra vasstråna på vintern gör man ingen som helst skada på vassen. Istället ökar man ljusinsläppet och då kommer de nya skotten att under följande vår att växa bättre och stråttätheten att öka jämfört med om man lämnat kvar de torra stråna!

Det är spännande att se vilka arter som vandrar in till vår vassbefriade vattenyta. I Hälsingland hade jag förmånen att under ett antal år under 1980- och 1990-talet studera stränder med så kallad ävjebroddsvegetation. Många av dessa arter är ettåriga och övervintrar som frön. Är förutsättningarna inte bra nästkommande år fortsätter fröna att ligga i vila. Men inte hade jag tänkt att någon av dessa arter skulle kunna dyka upp vid vår strand. När jag den 14 augusti gick runt på ca 2 dm djup vatten hajjade jag till över en grön matta på botten över kanske 3 m² yta. Wow, det ser ut som slamkrypor *Elatine* tänkte jag, men kunde det verkligen vara sant? Ja, när jag fiskade upp en planta så var det tveklöst sant. Jag kunde utesluta skaftslamkrypa eftersom fruktkapslarna var oskaftade. För en säker artbestämning av de övriga arterna är det ofta nödvändigt att titta på frukternas utseende. Men de var så omogna att jag inte ens i stereolupp kunde se på fruktkapslarna om blommorna varit tretaliga (tretalig slamkrypa *Elatine triandra*) eller fyrtaliga (slamkrypa *Elatine hydropiper* och nordslamkrypa *Elatine orthosperma*). Bladen var för smala för tretalig slamkrypa så min gissning blev slamkrypa, fast nordslamkrypa är funnen i länet under 1800-talet så den kunde inte helt uteslutas. Den 4 september gjorde jag ett nytt försök. Det var nu gröna metkroksböjda frön och saken var klar att det var slamkrypa *Elatine hydropiper*. Att slamkrypa skulle ha funnits där innan vår vasslätter håller jag som uteslutet. Den är konkurrenssvag som kräver stränder blottade från hög vegetation, så plantorna måste ha grott från en gammal fröbank. Med tanke på att det var så många plantor är det inte omöjligt att det fanns plantor där redan ifjol. Siktdjupet är mycket litet under sommaren och därför kan en sådan här liten art lätt förbises. Enligt Malmgrens flora och Artportalen förefaller slamkrypa senast var sedd i länet i Mälarens närhet 1966 (Ladugårdssjön) och vid Mälarens strand verkar senaste fyndet vara från år 1900 vid Köpingsåns utlopp. Arten har under det senaste århundradet missgynnats av flera faktorer, som Mälarens reglering, upphörande strandbete, gödsling, igenväxning med vass, jättegröe (ursprungligen inplanterade och därefter naturaliserad) etc. Idag får man leta vid badplatser, båtplatser etc där högre vegetation hålls undan.

Sens moral. Om ni ser en strand när man gjort arbeten som gjort att strandjordarna har blottats ovan eller under vattenytan kan det vara en god idé att gå dit sent på sommaren och se vad som kommit upp. Har man tur kan det dyka upp rariteter som avspeglar floran långt tillbaka i tiden, där fröna legat länge i fröbanken och bidat sin tid.

Ny litteratur

Förutom Upplands flora kommer även Medelpads flora i slutet av året. Som född hälsing tycker jag att floran över Medelpad är en efterlängtd landskapsflora. Böckerna kan beställas på Svenska Botaniska Föreningens hemsida <http://www.sbf.c.se/>.

Gör så här – För att ta fram utbredningskartor i Artportalen

Se nästa sida.

/Hälsningar

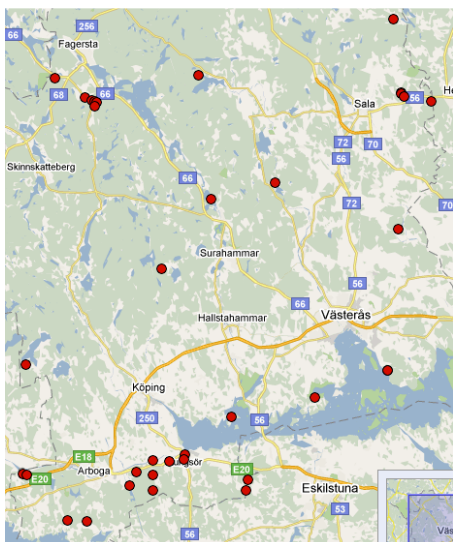
Bengt Stridh, Gäddeholm 73, 725 97 Västerås, 021-522 58, 070-532 30 67 (mobil)

stridh.bengt@telia.com

Vice ordförande i BFV, <http://www.sbf.c.se/bfv/>

Springkorn *Impatiens noli-tangere*. Ett 90-tal fint blommande plantor påträffades 15 augusti i år 0,25 km SV Onsholmen vid en liten bäck, där man under september-oktober ifjol avverkade en del lövträd och lövbuskage och grävde för vårt vatten- och avlopp på Dyudden. Närmast utanför det grävda området fanns inga plantor av springkorn i år. Slutsatsen är att den ettåriga springkorn i år har blommat upp från frön som legat i fröbanken under rätt många år.

Utbredningskarta för springkorn i Västmanlands län från Artportalen (<http://artportalen.se/plants/>). Gör så här:

1. Klicka på "Visa fynd".
2. Klicka på "Art". Skriv in springkorn i fältet för "Artnamn". Klicka på "Springkorn" under Resultat. I "Ditt val" ska det då stå "Springkorn".
3. Klicka på "Region". Välj Västmanlands län. I "Ditt val" ska det då stå "Springkorn i Västmanlands län".
4. Klicka på "Presentera fynd". Klicka på "Google maps" och då ska kartan till vänster visas.
5. Under "Period" kan du välja önskade årtal om du inte vill se alla gjorda fynd i länet av springkorn.